

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; A. Janse, Biggelerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Snijde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroom, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Een nieuwe sacramentele beweging. III. — Uit de Schrift: Heilige arbeid, (Joh. 21:8). — Kerkelijk Leven: Nieuwe meeningen inzake lijden en sterven. III. Het humanistisch persoonlijkheidsideaal in christelijk gewaad. — Lit. en Kunst: Een Oudste der Doopers. I. — Even Parkeeren: Achronisme? — Pop. Wet. Schetsen: Het Staten-Collegie te Leiden. I. — Uit het Pol. en Soc. Leven: „Christendom en Klassenstrijd.” II. — Uit de Historie: Grooten Tudor-Figuren. XI. — Zending en Evangelisatie: De Roomsche Kerk en de Missie. I. — Perschoon. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Een nieuwe sacramentele beweging.

III.

De gegeven beschouwingen der sacramentele beweging, hebben natuurlijk grooten invloed op den eeredienst en alles wat daarmee samenhangt.

Zij beheerschen allereerst den kerkbouw. Indien de sacramenten centraal zijn, en de heele cultus zijn eind- en levens toppunt bereikt in de bediening van het avondmaal, dan behoort hierop ook het kerkgebouw ingericht te wezen.

Met jaloerschheid denkt men aan den ouden tijd, toen de christelijke kerk een huis Gods was, waar Zijn onmiddellijke, wonderbare presentie woonde op het altaar. Men ziet er een tegenstrijdigheid in, dat de calvinistische protestant, die het gebed van Salomo (1 Kon. 8:27) het grondigst tot het zijne heeft gemaakt, er maar een sober bedehuis op na houdt en tegelijk het lied zingt, waarin hij spreekt van een opgaan tot Gods altaren. Het wordt dan ook een gelukkig verschijnsel geacht, dat de kerken der reformatie, hoewel zij soms bijna geheel tot bedehuizen en zelfs religieuze vergaderzalen zijn verlaagd, toch nog in den naam van „Godshuis” heel wat van de oorspronkelijke macht van het huis der heiligheid hebben bewaard. Maar desniettemin heeft men in de kringen der reformatie er geen flauw besef van dat, wanneer men zich bepaalt tot het bouwen van een „prekerkerk”, er eigenlijk heelmaal geen kerk gebouwd wordt. Een schouwburg heeft dan nog karakteristieke vorm dan de stichtelijke lokalen, die zich in niets onderscheiden van een vergaderzaal. Alleen in terugkeer tot den bouwvorm, die uitdrukking wil zijn van het heilige, ligt de oplossing van het kerkbouwprobleem.¹⁾

Ten onrechte wordt het als het nec plus ultra van zuiver protestantisme beschouwd, om niet te hechten aan sacrale tijden en plaatsen. Daardoor heeft er een protestantsche profanisering van het kerkgebouw doorgewerkt, waaraan voorts ook vooral individualisme en spiritualisme hebben meegedaan.²⁾ En hiertegenover behoort vastgehouden te worden, dat het kerkgebouw moet uitbeelden wat er beleeden wordt.³⁾

Wel is de liturgische kring er voor gewaarschuwd, dat er op bedenkelijke wijze een tweeledigheid, die in wezen anti-reformatorisch is, in den kerkbouw komt, wanneer men de zoozeer verwaarloosde sacramenten een meer centrale plaats in den eeredienst toekent en in verband hiermee aan het kerkruim een soort koor toevoegt, om daarin de avondmaalstafel een blijvende plaats te geven, terwijl men den kansel terzijde stelt (Handboek blz. 21-22).

Doch al erkent men het gevaar van een scheiding tusschen een leekenkerk en een geestelijkenkerk, toch wil men dat het protestantsche kerkgebouw een sanctuarium zijn zal (blz. 20). Het kerkgebouw moet meer zijn dan een gehoorzaal,

waar men samenkomt om een preek te hooren. Het zij de plaats, waar de gemeente in Christus zich op geregelde tijden vereenigt om er God te verheerlijken. „Een tempel kan voor ons Protestantent het kerkgebouw niet zijn, maar wel een huis aan God gewijd” (blz. 23).

Of nu de kruisvorm dan wel de koepelvorm of ook de achthoek gekozen wordt, doet minder ter zake. Mits maar niet de kansel den hoofdtoon aangeeft, doch het Woord naar zijn gepredikten en zichtbaren vorm, en mits in de kerk maar iets blijft van het mystieke der verborgenheid Gods (blz. 29).

Daarom moet, zichtbaar van uit de gansche kerk, de avondmaalstafel staan als teken van Gods steeds bereide Tegenwoordigheid. En in verband hiermee worden dan verder doopvont en kansel en lessenaar opgesteld (blz. 28).

Hier voor de avondmaalstafel staande, verricht de liturg de inzegening van het huwelijk (blz. 33). Hier worde ook weer, als men het aandurft, aan het kruis in zijn eenvoudigsten vorm een plaats gegeven of anders in den achterwand van de apsis, of ook in een steen achter den kansel. Het is toch niet noodig, dat het monopolie van het kruis teeken overgelaten wordt aan de Roomsche-katholieke kerk? (blz. 35).

In de kerkgebouwen, die tot heilighdommen zijn geworden, treedt voorts een hiërarchie van ambtsdragers op, hooger of lager in rang, naar mate zij dicht bij of meer verwijderd van den dienst van het heilige staan. Al heeft het presbyteriale kerksysteem getracht, het getal ambten te beperken, door naar boven het episcopaat af te schaffen, en door naar beneden onderscheid te maken tusschen ambten en betrekkingen, toch is deze poging om de rangorde in de bedieningen op te heffen, te vergeefs geweest (blz. 43).

Al moeten alle ambten in priesterlijken geest uitgeoefend worden, toch mag alleen dat ambt in engeren zin priesterambt heeten, waaraan de diensten zijn toevertrouwd, waarin het hart der priesterlijke bediening klopt, en waaraan dus de dienst des Woords en der sacramenten is opgedragen (blz. 47).

Zij, die hiertoe geroepen zijn, worden voor hun leven tot ambtsdrager bevestigd en vormen samen een geestelijken stand (blz. 45).

Zou het goed zijn, dan moest het sacrament der priesterwijding in eere hersteld worden en de kerk bepalen, aan welke ambten de priesterwijding toekomt, wie de bevoegdheid heeft, dit sacrament te bedienen, en welke ceremoniën en gebeden het vereischt (blz. 55).

Onder de lagere ambten, die buiten de in engeren zin priesterlijke bediening vallen, neemt allereerst de koster een belangrijke plaats in vanwege de verantwoordelijkheid, die hij voor het heilighdom en de goede orde in den dienst draagt. Zijn installatie behoort dan ook met een zekere ceremonie van wijding en zegening te geschieden (blz. 57). En voorts ook de organist, die, al is hij geen dienaar des Woords, ook geen kerkbeambte is, maar een eigen taak van religieuze aard vervult. De dienaar bedenke daarom steeds, dat hij slechts samen met den organist den eeredienst kan leiden. „Hij heeft niets te commanderen, doch elken dienst zorgvuldig met den organist voor te bereiden” (blz. 193).

Als derde gevolg van zijn sacramentsbeschouwing staat de liturgische kring er sterk op, dat het kerkelijk jaar trouw nagekomen wordt. De inhoud van het liturgisch leven der christelijke kerk is immers het verlossingswerk van Christus. Daarom moeten in den loop van het kerkelijke jaar de voornaamste momenten daarvan telkens worden vastgesteld: de menschwording in den

Kersttijd, de verzoening in den Lijdenstijd, de opstanding in den Paaschtijd, de stichting en de uithreiding der kerk als vrucht van de gave des Heiligen Geestes in den Pinkstertijd. Maar men bedenke hierbij wel, dat het niet enkel om de viering van gedenkdagen gaat. „De volle betekenis van deze perioden kan eerst duidelijk zijn, als men ze ziet als den tijdvorm van het liturgisch leven. Door persoonlijke deelname aan het liturgisch leven der kerk in elk der perioden van het Kerkelijk Jaar, worden telkens bij vernieuwing verschillende momenten van het Heilswerk van Christus ten nauwste op ieder persoonlijk betrokken, worden zij telkens vernieuwde werkelijkheid in eigen leven” (blz. 202).

Al verder moet door de sacramentele beweging een eigen beschouwing over de prediking voorgedragen worden. Zij begeert zeker woordverkoniging. Maar dan moet 't volgende goed ingezien: de eeredienst bestaat niet uit prediking en liturgie, niet uit de preek omlijst door liturgische festoenen; maar de eeredienst IS liturgie. De preek behoort tot deze liturgie, vormt er een wezenlijk en onmisbaar bestanddeel van en is op zichzelf niets (blz. 117). Ook zij valt binnen het kader der priesterlijke bediening (blz. 50). Ook in haar gaat het om de bediening van Gods Woord in waarlijk sacramenteelen zin (blz. 36). Nooit mag het spreken van den dienaar — om niet te zeggen zijn armelijke Redseligheid — eenvoudig vereenzelvigd met het Woord van God. Dan zouden wij uit het oog verliezen de verhouding, die en zijn woord en het sacrament hebben tot het eigenlijke Woord Gods (blz. 68). De prediking vervult slechts een paedagogische taak. Zij wil toeleiden en opvoeren tot de bediening van het sacrament (blz. 50). Want pas in de viering van het avondmaal komt de eeredienst tot zijn volle beslag. Daarin wordt pas telkens de gemeenschap met Christus, waarin ons leven wortelt, tot sacramentele werkelijkheid. Zij behoort dan ook, zoo ze niet op iederen Zondag plaats vindt, toch minstens op de voornaamste dagen van het kerkelijk jaar het vanzelfsprekend hoogtepunt der liturgie te zijn (blz. 202). Ja, hierin moet ook de inzegening van het huwelijk zich afsluiten. Het avondmaal is het antwoord Gods op het gebed der gehuwden om Zijn zegen. Hierin voltrekt zich de zichtbare vereeniging van man en vrouw in het geloof in Jezus Christus (blz. 231).

Ging het ideaal toe, dan moest er ook niet gecollecteerd worden in de kerk, doch naar de avondmaalstafel door de gemeentelieden zelf hun gaven worden gebracht (blz. 114); ja, dan moesten de geestelijke offeranden van onzen gebroken geest ook hierin haar belichaming vinden, dat ieder kerklid op den dag vóór de sacramentsbediening naturalia of geld bij de diakenen bezorgde, opdat daaruit het benodigde voor het avondmaal kon worden aangeschaft (blz. 161).

Voorts krijgen ook de stilte en de muziek een eigen waarde in den eeredienst.

Voor al bij het avondmaal behoort de gewijde stilte. Hier treden wij in het heilighdom.⁴⁾ En wanneer in deze stilte Gods sacramentele mededeeling heeft plaats gehad, is er weer stilte. Nu de stilte der volheid. Dit is geen verloren tijd. „Gelijk in een kerkgebouw de leegte ruimte geen verloren ruimte is, want ruimte, juist omdat zij ruimte is zonder meer, heeft zin en woord in zich, zoo is het stille oogenblik waarin niets gebeurt, geen handeling geschiedt, geen woord wordt gesproken, zeker niet verloren tijd. Het heeft in zich zin en woord en klank en groei en inkeer, — en al dat andere, dat God in stilheid geven wil.” (blz. 141-142).

4) Dr G. van der Leeuw, De sacramenten, 14.

1) Dr G. van der Leeuw, Wegen en grenzen, studie over de verhouding van religie en kunst, 80-82.

2) Dr W. Th. Boissevain, De Kerk en haar eeredienst, 101.

3) Het wezen van den eeredienst, 24.